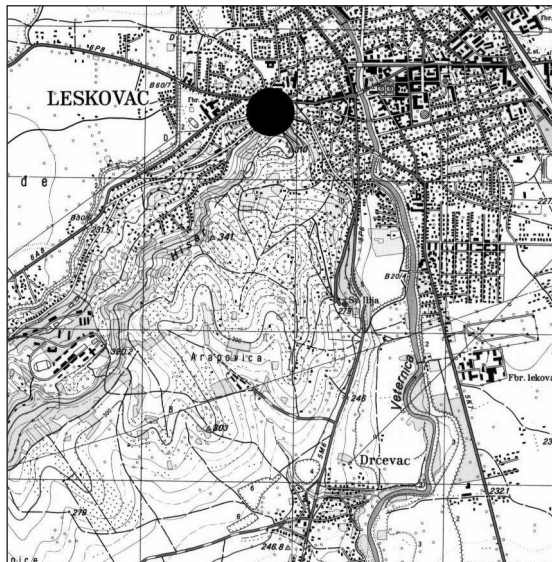


## АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ХИСАР У ЛЕСКОВЦУ 2004. ГОДИНЕ

Јулијана Пешић, Народни музеј, Лесковац  
Смиља Јовић, Народни музеј, Лесковац  
Миодраг Миљковић, Републички завод за заштиту споменика културе, Београд  
Милорад Стојић, Археолошки институт, Београд

Кључне речи: Лесковац, Хисар, систематска археолошка ископавања, геоелектрично снимање, праисторија, антика, праисторијски бедем, античке јаме, плочица од слоноваче

Планом рада за 2004. годину, у оквиру пројекта *Етноархеолошки парк Хисар у Лесковцу*, финансијским средствима Министарства културе и медија Републике Србије, предвиђена су археолошка ископавања на платоу локалитета Хисар (Сектор III). Она су реализована у другом делу октобра и у првој половини новембра 2004. године.<sup>1</sup>



Карта – Положај локалитета

Map – Site location

Методом геоелектричног скенирања обављена су снимања платоа локалитета (дубински захват 6 m), која су показала да постоје остаци архитектуре од чврстог материјала. На том делу налазишта, приликом сондажних ископавања 2003. године, пронађена је велика количина шута (камен, опека, кречни малтер), као и неколико фрагмената фреска изванредног квалитета.

Слика 1

Figure 1

Постављен је блок од четири сонде, с циљем да се пронађе и идентификује објекат установљен томографском методом. На истраженом делу локалитета дебљина културног слоја износи од 1 до 3,6 m. У културном погледу, чине га слојеви из праисторијског и позноантичког периода, и то један стратум брњичке културне групе и два стратума из позноантичког периода.

На истраженој површини пронађени су остаци праисторијске и позноантичке фортификације, као и неколико затворених целина (јама) из античког периода. Праисторијску фортификацију чинили су ров и палисада.

Унутрашња ивица рова вертикално је засечена и на њој је подигнут моћни земљани бедем, који се ослањао на веома сложену дрвену потпорну конструкцију. Унутрашња ивица обода и спољна ивица бедема чинили су јединствену препреку широку више метара. Потпорна конструкција састојала се од више редова стубова носача, које су подупирали косници. Као арматура у земљаном беду служиле су мање облице. Темељни део античког бедема укопан је у праисторијски ров (сл. 1).

На испитаном делу локалитета пронађен је улазни део античке фортификације. Зид од ломљеног камена на улазу у утврђење има трапезасто проширење („кулу“). Другу страну улаза чинио је почетак бедема, такође од ломљеног камена повезаног квалитетним кречним малтером. Између почетка овог зида и зида са трапезастим проширењем налази се поплочање од неколико редова правилних опека, повезаних малтером окер боје (сл. 2).

Пронађене су и испитане три јаме из позноантичког периода, у којима је било доста покретног материјала: керамике, стакла, коштаних и металних предмета. Посебно су





бројни фрагменти различитих врста стаклених посуда. Заступљено је и стакло које је било изложено високој температури; могуће је да су у питању предмети из локалне стакларе, који су оштећени приликом израде („шкарт“). Такође су бројни и фрагменти керамичких посуда, углавном лонаца и здела. У једној јами нађен је коштани чешаљ, а у другој – фрагмент коштаног чешља и један орнаментисан коштани предмет (дршка ?). У јамама се налазила велика количина костију различитих домаћих и дивљих животиња.

Из слоја потиче и примерак бакарног новца цара Констанса. Свакако највреднији предмет је фрагмент плоче од слоноваче, са натписом REDDETA... и фигуралном представом (натуралистички приказана птица раширених крила) (сл. 3). Овај предмет пронађен је непосредно уз северни угао улазне капије. Из сваке затворене целине узиман је узорак земље за палеоботаничка испитивања.

Слика 2

Figure 2



Слика 3

Figure 3

Предмет од слоноваче и фрагменти изузетно квалитетних фресака указују да се на темењу узвишице Хисар налазило позноримско насеље са црквом, можда и црквено седиште.

#### ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE SITE OF HISAR, LESKOVAC, CAMPAIGN 2004

Julijana Pešić, National Museum, Leskovac  
Smilja Jović, National Museum, Leskovac  
Miodrag Miljković, Republic Culture Heritage Protection Institute, Belgrade  
Milorad Stojić, Institute of Archaeology, Belgrade

Based on the plan of activities archaeological excavations on the plateau of Hisar were conducted in 2004 campaign season. Using geoelectrical tomography the plateau of the site was examined, with results showing remains of architecture made from hard material. Excavated part of the site consists of a cultural layer varying in thickness from 1 to 3.6 meters and is comprised of one prehistoric (Brnjica group) and two late Roman strata. In the explored area, remnants of both prehistoric and late Roman fortifications were dis-

covered, as well as several Roman pits. An entrance into the Roman fortification, in the form of a wall made of broken rock that has a trapezoid dilatation ("tower") on the entrance into the fort, was also discovered. Three pits dated to late Roman period were detected on the site with a lot of finds: pottery sherds, glass, bone and objects of metal. Most certainly, the most valuable find is a fragment of an ivory tablet with inscription REDDETA... and a figural depiction of a naturalistically shown bird with spread wings.

## АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ХИСАР У ЛЕСКОВЦУ 2005. ГОДИНЕ

Јулијана Пешић, Народни музеј, Лесковац  
Смиља Јовић, Народни музеј, Лесковац  
Милорад Стојић, Археолошки институт, Београд

Кључне речи: Лесковац, Хисар, систематска археолошка ископавања, неолит, брњичка култура, антички период, праисторијска металургија, сребрна фибула, антички бедем

Археолошка ископавања<sup>1</sup> обављена су на четири дела локалитета, и то:

- на сектору I испитана је површина већа од 100 m<sup>2</sup>;
- на сектору II испитивања су обављена са две сонде површине од 30 m<sup>2</sup>;
- на сектору III (платоу) обављена су ископавања на простору „амфитеатар“, на површини од 70 m<sup>2</sup>, и на делу сектора III – „североисточни део платоа“, на површини од око 400 m<sup>2</sup>.

На сектору I културни слој је дебљи од 2 m, од чега 0,8 m чини слој брњичке културне групе (16 откопних слојева). На сектору II културни слој износи око 0,5 m, али је стратиграфија поремећена. На сектору III – „амфитеатар“ – културни слој прелази 2 m. На сектору III – „североисточни део платоа“, – скинут је слој дебљи од 2 m; у горњим деловима стратиграфија је поремећена.

### Сектор I

На истраженој површини од 100 m<sup>2</sup> дебљина праисторијског, односно брњичког слоја износи 0,8 m. Пронађено је и испитано 29 затворених целина (јама, остатака стамбених и металуршко-занатских објеката, позајмишта земље, пећи) брњичке културне групе. Свакако најважнији резултат на том сектору и на локалитету уопште јесу налази који документују најстарију металургију гвожђа у Европи, из XIV века пре н.е., као и занатство засновано на њој. У објекту

испуњеном згуром (објекат 23), из почетне фазе брњичке културне групе (Брњица Ia), на релативној дубини од 2,3 m, пронађена су три предмета од гвожђа, а испод калоте једне пећи, такође из најстарије фазе, још један гвоздени предмет. Током овогодишње кампање откривено је десатак пећи на површини од 15 m<sup>2</sup>. У слоју из фазе Брњица Ib (XIII век пре н.е.) нађен је комад гвожђа – „погача“ (bloom), тежак више килограма. Са напредовањем археолошких ископавања, у подграђу према платоу наилази се на све већи број доказа металургије гвожђа. У овој сонди пронађена је и веома ретка сребрна фибула из V века пре н.е., која је највероватније била прилог у гробу. Тај налаз указује на постојање некрополе на локалитету Хисар, из V века пре н.е. У међувремену, на истом локалитету случајно је пронађена гвоздена игла која је типолошки истоветна „Туровићевој игли“.

### Сектор II

Ископавања на сектору II потврдила су да су се на падинама узвишице Хисар налазиле специјализоване радионице из периода брњичке културне групе (XIV–XI век пре н.е.). Наиме, за тај сектор карактеристични су налази (велике количине сировина, десетине коштаних предмета, коштаних предмета у одређеном степену обраде и предмета који су највероватније поломљени током израде и потом одбачени) који указују на занатство засновано на животињској кости и рожини.

### Сектор III – „амфитеатар“

Ископавања 2005. године, супротно очекивањима, показала су да је културни слој очуван на делу платоа означеном као „амфитеатар“. Први пут су на локалитету Хисар пронађени предмети старчевачке и винчанске провенијенције (средњи и млађи неолит), као и археолошка грађа из V века пре н.е. (посуде рађене

<sup>1</sup> Археолошка ископавања обавила је стручна екипа: др М. Стојић, руководилац, С. Јовић, археолог, Ј. Булатовић, археолог, Г. Чађеновић, археолог, А. Живчевић, археолог, Ж. Милановић, конзерватор, И. Аранђеловић, архитекта, М. Антић, архитекта, М. Трајковић, документалиста; геодетску, финалну техничку документацију, обраду археолошке, палеоботаничке, зоолошке и антрополошке грађе, геофизичку детекцију обавили су: М. Вукадиновић, геофизичар, В. Милетић, геофизичар, Ј. Милетић, геофизичар, В. Стојановић, М. Микић, геофизичар, Б. Сретковић, С. Јовановић, геодет, Н. Борић, фотограф, А. Медовић, археоагроном, С. Блажић, палеозоолог, др Ж. Цофман, антрополог.



Слика 1

Figure 1



Слика 2

Figure 2

на витлу). На том делу нађени су остаци одбрамбене архитектуре брњичке културне групе, коју су чинили, као и на делу платоа који се у документацији води као „североисточни део платоа“, ров и земљани бедем који се ослањао на дрвену потпорну конструкцију. И на том делу темељна зона римског одбрамбеног бедема укопана је у брњички одбрамбени ров. Да је насеље брњичке културне групе на локалитету Хисар у раздобљу XIV–XI века пре н.е. имало важну улогу доказује и чињеница да је ова агломерација била вештачки утврђена (ровом и бедемом). У то време, на Балканском полуострву вештачки су била утврђена само микенска насеља и насеља на територијама које су биле повезане са том цивилизацијом.

### Сектор III – „североисточни део платоа“

Археолошка истраживања на овом делу сектора III показала су да је камени бедем из римског периода добро очуван и да се може пратити у континуитету. Темељна зона новопронађених делова римског бедема укопана је у праисторијски (брњички) одбрамбени ров, што је констатовано и током ископавања претходне године на истом делу локалитета. Од праисторијских налаза свакако је највреднија црнофирнисована импортована грчка керамика из V века пре н.е., а од предмета из римског периода – сребрна фибула. На сектору III презентовани су и остаци римског одбрамбеног каменог бедема, на начин који је предвиђен пројектом *Етноархеолошки парк Хисар* (сл. 1 и 2).

## ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE SITE OF HISAR, LESKOVAC, CAMPAIGN 2005

Julijana Pešić, National Museum, Leskovac  
Smilja Jović, National Museum, Leskovac  
Milorad Stojić, Institute of Archaeology, Belgrade

Archaeological research performed this season were conducted in four parts of the site: in sector I an area of over 100 m<sup>2</sup> was excavated, in sector II two trenches of approximately 30 m<sup>2</sup> were dug out, in sector III (plateau) excavations took place over the amphitheatre sector (approx. 70 m<sup>2</sup>) and in the northeast part of the plateau some 400 m<sup>2</sup> were opened. In the explored part of sector I the thickness of the prehistoric – Brnjica group layer is around 80 centimeters. Within this surface, 29 closed units of Brnjica culture were detected and excavated (units being pits, remains of dwellings, metallurgical and other workshops, clay bins, furnaces). The most important result from this sector and at the site itself are the finds that document the metallurgy of iron dated to the 14th century B.C. and the crafts based on the use of this metal. In an object filled with slag from initial phases of Brnjica culture (Brnjica Ia), on a relative depth of 2.3 meters, three iron objects were discovered, with additional one being discovered underneath a collapsed ceiling of a furnace (also dated to Brnjica Ia phase). It must be mentioned that in the course of this year's excavations ten furnaces were discovered in an area of 15 m<sup>2</sup>. Brnjica Ib (dated to 13th century B.C.)

layer also yielded an iron object, a bloom, weighted at several kilograms. A very rare silver fibula dated to the 5th century B.C. was also discovered in this trench. In the meantime, by accident, another iron pin was discovered. Excavations in sector II have confirmed that the slopes of Hisar hill housed specialized workshops dated to the beginning of Brnjica culture.

This season's excavations have, in contrast to our expectations, shown that culture layer exists even on the part of the plateau marked as sector III – amphitheatre. For the first time ever, the site of Hisar has yielded object that can be attributed to Starčevo and Vinča cultures, as well as archaeological finds from the 5th century B.C. Remnants of defensive architecture belonging to a settlement of Brnjica group and consisting of a ditch and an earthen rampart with wooden support were discovered in this sector, and are exactly the same as the ones discovered in the northeast part of the plateau. Research in the other part of sector III have shown that the stone rampart dated to Roman times is in a good state of preservation and can be followed in continuity. Foundation of these newly discovered parts of the Roman rampart is buried into the prehistoric defensive ditch.